

Київський університет імені Бориса Грінченка

**УКРАЇНЬСЬКА ІСТОРИЧНА НАУКА
В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ПРОСТОРИ**

Вінниця
ТОВ «ТВОРИ»
2018

ЗМІСТ

Передмова	5
Розділ I. Українська історіографія у контексті розвитку європейської історичної науки	
Шандра І.О. Сучасні західні теорії у вивченні представницьких організацій підприємців пореформеного періоду	8
Куцик Р.Р. Проблеми інформаційного впливу на події Першої світової війни у сучасній зарубіжній та вітчизняній історіографії	21
Мартиненко В.В. Виникнення Білоруської Народної Республіки 1918 року : історіографічно-джерелознавчий аналіз.....	38
Салата О.О. Інформаційно-пропагандистське протистояння нацистської Німеччини та СРСР в зарубіжній історіографії	48
Андреев В.М. Віктор Петров та його діяльність в інформаційному та освітньому просторі післявоєнної Німеччини (1945-1949): європейські виклики та національна традиція	59
Іванов Д.І. Історіографія британського зовнішньополітичного процесу кінця ХХ–початку ХХІ ст.	78
Саган Г.В. Новітня історія південних слов'ян в українській історіографії: сучасні тенденції та особливості.....	92
Доценко В.О. Міф про походження і обраність в історичній пам'яті народу та його вплив на подолання постколоніального синдрому	114
Розділ II . Історія України в сучасному історіографічному дискурсі: проблеми дослідження та інтерпретації	
Удод О.А. Проблема «подолання» історії» у сучасному українському суспільстві	125
Лисенко О.Є, Хойнацька Л.М. Міждисциплінарні зв'язки у студіюванні проблематики Другої світової війни: деякі теоретико-методологічні аспекти.....	137
Драч О.О. Міждисциплінарні історичні дослідження: психоісторія як напрям наукових студій	155
Ричка В.М. Сучасні проблеми студіювання історії Київської Русі	173
Кривошея І.І. Світ козацької старшини другої половини ХVІІ ст. крізь призму міських актових книг Лівобережжя	182
Тарасенко О.О. Школа істориків Університету Св. Володимира у середині 30-х – на початку 60-х рр. ХІХ ст.	202
Ладний Ю. А. Етнополітика Української національної революції 1917–1921 рр. в історико-етнологічних дослідженнях	238

У 41 Українська історична наука в сучасному освітньому та інформаційному просторі / Інформаційна діяльність проф. І.І.Салата. – Вінниця: ІСН «ІСТОРИЯ», 2018. – 114 с.

ISBN 978-617-7706-81-3

Монографія присвячена процесу розвитку історичної науки до вивчення історичного процесу та історичного розвитку. Авторі прагнуть дати відповідь на деякі питання сучасної історії, з урахуванням світового досвіду вивчення історичного процесу. Зокрема згадані історичні вітчизняного та зарубіжного історіографічного, зокрема дослідження окремих питань історії України, європейської історії, історіографічного процесу історичного пізнання.

Монографія призначена для професійних істориків, учителів і студентів, усіх, хто цікавиться історією як наукою.

УДК 930.1(477)

ББК 63.3(4УКР)

© Колектив авторів, 2018
© ІСН «ІСТОРИЯ», 2018

ISBN 978-617-7706-81-3

Логінова Г.М. Психолінгвістичний вимір ментальної символіки на прикладі іншомовного діалогу у міжкультурному просторі Ніжина255

Розділ III. Академічна і університетська історична наука: проблеми взаємодії та інтеграції

Левітас Ф.Л., Трухан О.Ф. Історичні візії у сучасних методологічних дискурсах271

Городня Н.Д., Корнієнко А.Ю. Використання методології соціологічного дослідження для вивчення сучасної історії: події в Україні 2013-2017 рр. очима київських студентів289

Баханов К.О. Проблема імпорту західних теорій на прикладі запровадження цивілізаційного підходу до шкільної історичної освіти в Україні..... 304

Даниленко В.М., Романюк І.М. Проблеми формування змісту шкільної історичної освіти за роки незалежності України323

Бонь О.І. Музичне середовище Києва 1920 років у дзеркалі еґо-документів338

Список авторів332

ПЕРЕДМОВА

В епоху становлення інформаційного суспільства, вплив Інтернету на духовне життя людини і суспільства набули більшої актуальності. Дуже цікавою видається проблема впливу Всесвітньої мережі на освіту та історичну свідомість.

Перспективи освіти в інформаційному суспільстві багато в чому пов'язані з особливостями його духовної культури. В сучасному суспільстві значну роль у формуванні уявлень людини про світ відіграють засоби масової інформації, багато в чому стандартизуючи образи, що формуються у суспільній свідомості. В інформаційному суспільстві відбувається не стільки прискорення потоку інформації, скільки зміни його глибинної структури на основі демасифікації засобів інформації. Перспективи освіти пов'язані зі зміною місця людини та її цінностей в інформаційному суспільстві. Якщо для всіх попередніх типів суспільного устрою характерна орієнтація на матеріальні цінності, то перехід до інформаційного суспільства висуває на перший план людські цінності.

У процесі переходу до інформаційного суспільства змінюється базова мета освіти, яка полягає не стільки у психологічній підготовці, скільки у забезпеченні умов для самовизначення і самореалізації особистості. Це твердження базується на зміні ставлення до людини як складної системи і до знання, яке повинно бути звернено у майбутнє, а не у минуле. Критерієм реалізації нової освітньої моделі стає випереджаюче відображення або ступінь «пізнання майбутнього». У новій освітній парадигмі той, хто навчається стає суб'єктом пізнавальної діяльності, а не об'єктом педагогічного впливу. Діалогічні відносини, виникаючі при цьому між викладачем і студентом визначають основні форми організації навчального процесу. Результатом стає активна, творча діяльність учня та студента, далека від простої репродукції.

Сучасна людина має володіти не тільки певним обсягом знань, а й бути здатною навчатися: шукати і знаходити необхідну інформацію, щоб вирішити ті чи інші проблеми, використовувати різноманітні джерела інформації для вирішення цих проблем, постійно здобувати додаткові знання.

Отже, при переході до інформаційного суспільства радикально змінюється система освіти. Інакше кажучи, становлення інформаційної цивілізації пов'язане з розвитком нової освітньої системи.

Важливою рисою цієї системи стає глобальність, тобто світовий характер з усіма властивими йому глибинними взаємозалежними процесами.

На стіл прийнято подавати 12 страв. І всі гості повинні спробувати кожну з них. Тиждень після Різдва і перед Новим роком наповнений радістю. У містах і селах організуються вертепи і «яселькі», які демонструють вистави за біблійними сюжетами.

Ми бачимо, що другий дім знайшла у Ніжині і польська громада, вписуючи свої сторінки в українську історію. Польські стародруки XVI–XVIII ст. з колекції «Polonika» – достойна перлина університетської бібліотеки.

Іншою перлиною Ніжина була грецька бібліотека, тісно пов'язана з іменами братів Зосимадів. Грецький історик Гудес писав, що «якби не було братів Зосимадів, то неможливим би було видання “Еллінської бібліотеки”»¹. Воно сприяло поширенню освіти не тільки у Ніжині та Греції, а й у Європі та зробило значний внесок у розвиток новогрецької літературної мови.

Німці також залишили свій помітний слід в історичному минулому Ніжина. Емігрантські процеси сприяли появі тісних зв'язків з Мюнхенським інститутом східної Європи.

Отже, психолінгвістична парадигма діалогу спілкування допомагає зрозуміти внутрішній світ особистості. Людина бачить світ, у якому живе, крізь вуаль емоцій, накопиченого досвіду й лише в процесі спілкування з іншою людиною можливе розкриття глибин її сутності, оскільки світ цей незмірно глибокий, тому що висвітлює різнобарвну картину ментального світосприйняття. Психолінгвістичний вимір ментальної символіки допомагає подолати бар'єри спілкування між представниками діалогів різних культур у Ніжині та їх відображення у повсякденних соціальних практиках, висвітлюючи шляхи міжнаціональної комунікації.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що процес асоціювання носіїв різних мов відбувається під впливом різноманітних історико-культурних, мовних та ментальних факторів. Отримані дані лексичних асоціатив представників різних націй підтверджують доцільність використання вільного асоціативного експерименту як психолінгвістичного виміру символіки іншомовного діалогу, окреслюючи шляхи міжкультурної комунікації й ми сподіваємось, що наше дослідження окреслило підґрунтя для подальших студій у цьому напрямку.

¹ Γουσα Αναστ. Παράλληλοι Βιοι. Τομ. / Αναστ Γουσα – Γ. – Αθήνα, 1870 – Ρ. 25.

РОЗДІЛ II. АКАДЕМІЧНА І УНІВЕРСИТЕТСЬКА ІСТОРИЧНА НАУКА: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

Ф.Л. Левітас,
О.Ф. Трухан

ІСТОРИЧНІ ВІЗІЇ У СУЧАСНИХ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ДИСКУРСАХ

На порозі нового часу оповіді Геродота виокремились з філософії («вчення про мудрість») і поклали початок становленню античної науки історії. Великий трибун Цицерон визначив видатну роль Геродота для майбутньої науки Кліо і назвав його «батьком історії». У візіях Геродота на відміну від його попередників рушійною силою історичного процесу є людина, відношення між людьми, їх пристрасті, ставлення до Добра і Зла, чесноти і вади.

З ранніх часів ту спадщину, що ми називаємо історією було визначено служити можновладцям і закріпленню довічної влади їх роду. Можливо з цих причин олюднення історії Геродотом, представлення її в постійних змінах, коли змінюються долі людей і держав не задовольнило тримаючих владу, і тоді ім'я «батька історії» почало піддаватись шаленій критиці і на сотні років взагалі не згадувалось в історичних джерелах. Як стверджують біографи Геродота, перелом наступив тільки у кінці XIX – початку XX ст. І закономірним підсумком цього перелому стало світове визнання спадщини великого грецького історика¹.

Загалом, Геродот не був першим істориком, а його фрагментарні оповідання у нашому сучасному розумінні не є класичною дефініцією, яка визначає термін «історія». Наратив, який він залишив по собі ототожнює в собі важливу сукупність різноманітних істин з яких саме починається «народження історії»². Дуже довгий час історія сприймалась як «наука про минуле». Але це минуле почало активно приваблювати людей і тих, хто називав себе істориками. Наймолодші історичні наративи склали похідну базу для наступних досліджень. За допомогою різноманітних запитів і переказів у часовому просторі сформувались загальні картини минулого і панорамність

¹Тормасов Б. Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. – Т.1, М., 1997 – с.12-13
²Геродот. История. – М., 2004 – с.1-6

всвітлення подій. І хоча ряд фактів і подій зникла назавжди, історія як наука сформувалась у безперервний ланцюг минулого і сучасного¹.

Вочевидь, перші письмові джерела України-Руси з'являлись у вигляді літописів. А у візях минулого літописи вважалися виключно історичними творами, в яких у хронологічному порядку за роками (літах) здійснювався виклад подій². Але українські літописи були значно вагомішими ніж звичайна белетристика. Відомий дослідник Київської Русі Б.Рибаків порівнював їх із світильниками, запаленими першими літописцями, які освітлювали тисячі історичних деталей, сотні битв, пожарів, облог, будівництва міст, оборону від половців, повені, боротьбу підступних царедворців, народні повстання, церковні дискурси, живу мову і листування руських людей³.

Впроваджуючи думку відомого історика український дослідник П.П. Толочко відзначає, що ці джерела не є тільки хронологічним викладом матеріалу, адже в них зосереджені величні громадянські мотиви в яких і гордість за своє минуле, занепокоєння майбутнім і заклик до захисту цілісності Батьківщини⁴.

Напрацювання чисельних історичних наративів давало чудову можливість відійти від спрощеного розуміння історії як, виключно, «науки про минуле» до конкретного розуміння її як вчення про виникнення і розвиток людського суспільства. Історію як науку в усі часи створювали люди, які висловлювали власні судження та інтерпретації до суспільних та інших подій. Щоб уникнути відповідної суб'єктивності заангажованості історичних творів, гостро стояло питання про моральне обличчя авторів історичних версій. Можна вважати, що великий римський оратор М. Цицерон залишив своєрідну пам'ятку, яким чеснотам має відповідати історик: 1) не брехати; 2) не уникати складних і суперечливих тем; 3) не мати своїх особливих зацікавленостей. Суголосним видається також твердження грека Лукіяна із Самосати, який закликає сучасників розказати про минуле все як було, а не перекручувати факти за щедри винагороди «дорогий кафтан, золотий панцир і гарного скакуна». Своїх наступників він повчає: «Нехай буде мій історик безстрашним, непідкупним і незалежним»⁵.

Історія як наука народжувалась у «довгому» ХІХ ст. Для України – доленосний час. Спочатку Т.Шевченко і М.Гоголь вперше виокремили об'єкт

¹Грушевський М. Иллюстрированная история Украины. К., 1996. – с.7

²Мотренко В.Г., Когонашвили К.К. Краткий справочник по истории. К., 1983 – с.142

³Рыбаков Б.А. Киевская Русь и русские княжества. – М., 1982 – с.110

⁴Толочко П.П. Літописи Київської Русі. – К., 1994 – с.4

⁵цит. за Левітас Ф.Л. Навчання історії. Посібник для творчого вчителя. К., 2015 – с.35

дослідження – «історія України», а з часом Велика українська трійця – М.Костомаров, В.Антонович, особливо М.Грушевський, побудували концепт історії України. У Львові Михайло Сергійович Грушевський розпочав писати свою багатотомну «Історію України-Руси», що започаткувала український історичний наратив, цілком відмінний від російського¹. На думку дослідниці Н.Яковенко названа праця Михайла Грушевського стала стартовим майданчиком для наступних поколінь українських істориків².

Активне повернення до «історичної схеми» М.Грушевського відбулось під час Української національно революції 1917-1921 рр. та в перші роки українізації-коренізації в УСРР. Надалі в СРСР майже на чверть століття запанував сталінський тоталітарний режим, який визначив класовий та ідеологічний вектори у розвитку історичної науки, який, власне, з певними трансформаціями проіснував до кінця 80-х рр.. ХХ ст., тобто до розпаду СРСР. У наведений нами вище період історична наука набуває характер політичного інструментарію, що обслуговує інтереси пануючої Комуністичної верхівки. Зникає аналітичний, дослідницький характер історичних розвідок. На зміну науковим дискурсам приходять агітація і пропаганда. Псевдоісторичним трендом 30-х років стало різке гасло: «Все, що писали товариші Ленін та Сталін вірно. Якщо погляди істориків суперечать наведеним класиками роздумам, то такі історики брешуть». Доречі проблема моральної чистоти історика не втратила своєї актуальності і сьогодні.

Тих, хто присвятив себе служінню богині Кліо не може стояти осторонь, коли в новітніх дослідженнях часто і відверто ігноруються суспільні цивілізаційні історичні надбання, замовчуються важливі, доведені історичні факти, існує відверта поверховість і легковажність в оцінках подій і явищ минулого та сучасного. Найбільш вразливим для історичної науки є вмотивоване використання певної частини напрацьованих матеріалів як складову політичного інструментарію. Не випадково у свій час відомий британський громадський діяч та суспільствознавець Дж. Оруел зазначив: «Той хто управляє минулим, той управляє майбутнім; хто управляє сучасним, той управляє минулим». Нажаль, теза про те, що історію пишуть переможці не втратила своєї актуальності гонитва за модними історичними концепціями доводить, що вони не тільки пишуть, але і переписують її в суб'єктивний спосіб. Суспільствознавці давно звернули увагу на те, що за кожного нового

¹Плохий С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. – Харків, 2016. – с.257

²Яковенко Н. Вступ до історії. – К., 2007. – с.181

правителя переписується історія «під себе», прагнучи «вмонтувати» в Хронос власну «легендарну» біографію лідера, керівника, очільника. Ще в стародавньому Римі існував закон про засудження пам'яті, відповідно якого все, що не влаштувало імператора – мало бути забуте¹. Навіть час не міг вплинути на таку хибну традицію. Пройшли не століття, а тисячоліття в історії, а переписування історії перетворилося у своєрідний символ кожного політичного режиму. Відомий український історик Ю.Шаповал звертаючись, наприклад, до доби М.С.Хрущова писав: «...А що відбувалося з історією? Звідусіль викидали Сталіна і встановляли Хрущова. Раніше всі перемоги у Вітчизняній війні приписувалися Сталіну, тепер Хрущову».² Так, засмічуючи історію, на зміну одним політичним міфам народжувалися інші. І все до тої миті, коли час не знищить грим історії. Якщо врахувати той факт, що всі тоталітарні режими переписують історію, то для створення науки-історії у науковців було не так багато часу.

Історія стає наукою коли в Океані фактів і подій знаходить основне, головне, найбільш значуще. Тільки такою вона може бути об'єктивною. Встановлюючи історичні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки, історія, власне, дає можливість відповісти на основні питання, які постійно стоять перед людиною: Чому так було? Чому було саме так? Чи існували історичні альтернативи? До яких наслідків привели ці події? І головне – які уроки людство винесло з цих подій? Чи історія так нічому і не навчила? Нехтуючи уроками історії наражаємось на можливість ще раз зустрітись, якщо говорити образно, з традиційними українськими «граблями».

Об'єктивні дослідники історії завжди повинні враховувати багатоманітність життя, тобто наявність того ж Океану фактів і подій, які вимагають свого аналітичного відбору. Є безперечне розуміння – не кожний історичний факт чи набір фактів дає можливість визначити сутність проблеми. Якщо історик буде постійно вдаватись до другорядних чи меншовагтисних історичних сюжетів, апелювати до них як до істини в останній інстанції, то результат який він одержить буде історичною підробкою (підкреслено автором Ф.Л.). Траєкторію наукового пошуку у свій час визначив видатний історик і філософ А.Тойнбі. На його думку процес історичного пізнання проходить три важливі стадії: спочатку наполегливий історик добуває історичний матеріал,

далі – сумлінно та всебічно аналізує його, і зрештою, з великою долею власної відповідальності доводить результати своїх досліджень до суспільства¹.

Історія як наука завжди займала почесне місце серед інших гуманітарних дисциплін. Адже вона щодня намагалася дати відповіді на найбільш хвилюючі людство питання. Неможливо собі уявити суспільство, яке успішно розвивається, якщо воно знехтувало досвідом власної історії. Не випадково відомий український режисер О. Довженко підкреслював: «Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців». Завдання історії не колекціонування фактів, а глибокі теоретичні осмислення і узагальнення цих фактів. Аналіз та синтез, власне, траєкторія наукового пошуку буде видаватись такою: від констатації фактів, від пізнання подій і явищ, які лежать на поверхні – розкриття внутрішньої сутності закономірностей цих явищ, які ведуть до пізнання історичної дійсності в усій її багатоманітності (індукція, дедукція). Такий шлях дослідження історії можливий, якщо є бажання одержати науковий, об'єктивний результат, а не довічно плутатись в старих і нових міфах.

Історична наука аналізує минуле, розповідаючи про нього, постійно робить висновки, які важливі для сучасного і майбутнього². Історична наука не визнає ніяких демаркаційних ліній між минулим, сучасним і майбутнім. У цьому контексті достатньо слушною виглядає думка українського історика І.І.Колесник: «Вивчення минулого історичної науки в Україні, опрацювання здобутків дореволюційних істориків, західних дослідників української історії, а також радянської історіографії – все це становить інтелектуальний простір сучасної української історичної науки»³. Відомий грецький історик Полібій (III – II ст. до н.е.) писав: «Наука історія є потрібною: ⁴ по-перше це робота з писемними документами і укладання матеріалу здобутого з них; по-друге, топографія, вигляд міст і місцевостей, опис рік і портів...; по-третє, політичні проблеми... Особливою галуззю історії є передусім встановлення – які слова вжито в дійсності, а потім пізнання, як це відбулося і чому певна політика або дії вдалися чи ні». Вихід історії на поля політичних досліджень привів до активного втручання політики у сферу історичної науки. Німецький дослідник А.Дімер вважав політизацію та адміністрування в історії хворобою, яка нагадує туберкульоз⁵. Для сучасного небувало заполітизованого українського

¹Форманчук А. Мифы Советской эпохи. – Симферополь. 2001. – с.3

²Ю.І.Шаповал М.С. Хрущов на Україні. К., 1990. – с.4

³Левітас Ф., Ладний Ю. Цивілізаційні виміри історії в творчості А. Тойнбі та сучасність. / Цивілізаційні дискурси світової та Української історіографії. Монографія. – К., 2017.- с.22

⁴Дербов Л.А. Введение в изучение истории. М., 1981. – с.30

⁵Колесник І.І. Українська історіографія XVIII – поч. XX століття. К., 2000. – с.5

⁶Цитата за Колесник І. Українська історіографія XVIII – поч. XX століття. К., 2000. – с.11

суспільства проблема політизації історії є доволі актуальною. Хоча і тут вистачає курйозів. Після серпня 1991 р. українська історична наука пережила на організаційних рівнях певну інституційну мімікрію. Іронія часу – на місці колишніх кафедр «історії КПСС» виникли кафедри «Політичної історії України», замість кафедр «Научного комунізму» утворились кафедри «Політології» та «Релігієзнавства». Щодо наукового потенціалу структурних підрозділів впливів і штатного забезпечення взагалі говорити складно. Тому звернемось до думки професора Я.Грицака: «Більшість істориків радянської школи, що зараз живуть і працюють в Україні, зреклася старої ідеології і перефарбувалася в нові кольори. Колишні фахівці з історії КПРС стали фахівцями з політичної історії України, завзяті критики Грушевського оголошують себе прихильниками його народницької схеми, борці з буржуазним націоналізмом займаються історією національно-визвольних змагань. Менш чисельна і переважно молодша за віком група істориків зберегла вірність традиціям історичної школи Володимира Антоновича та Михайла Грушевського»¹.

Питання наскільки більшість історичних студій початку 90-х років виявились об'єктивними – є доволі проблематичним. Тому що більшість українських науковців не те що не встигли глибоко переосмислити історичний процес, а взагалі опрацювали джерельну базу, яка до цього часу була недоступна. Все це потребує свого неупередженого історіографічного аналізу. У той же час достатньо наочно відбулось своєрідне механістичне втручання в історію «вчорашніх героїв» і «антигероїв» історичних подій автори просто спромоглися захотіти помінати місцями. До речі багатьох новопредставлених історичних персоналій більшість українського суспільства так не приймає і сьогодні, як символ консенсусу і консолідації. Невипадково на такі недоречності акцентував свою увагу чеський науковець Ян Паточка: «Історія незрозуміла без усвідомленої відповідальності».² Однією з провідних тем 90-х років стала проблематика Української Національної революції 1917-1921 рр. Саме вона окреслила велике коло різноманітних питань: політичних, військових, соціально-економічних, етнологічних та ін.. Останнє із зрозумілих подій виявилось найбільш подразливим. Серед дослідників революції вистачало дописувачів, які протиставляли українську титульну націю чисельним національним меншинам (росіянам, полякам, євреям), вбачаючи в

¹Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – XX століття. К., 1996. – с.5

²Паточка Я. Єретичні есе по філософії історії. К., 2001. – с.258

національних меншостях активних супротивників українського державотворення. І треба було значний проміжок часу, щоб історична правда позбавила суспільні розвідки від стереотипів радянських часів та шкідливого міфотворення нашого часу. У своїй узагальнюючій історіографічній праці відомий історик і громадський діяч О.О. Рафальський підкреслює: «В історичній літературі утвердилася думка про те, що більшість національних груп із розумінням поставились до історичного права українського народу на відновлення своєї державності, а головне самі були зацікавлені у поваленні самодержавства монархій, розпаді і реформуванням імперій»¹. Дуже важливим залишається панорамна оцінка політичних сил, які діяли в Україні після жовтня 1917 року. Як згадувала керівник першого українського радянського уряду Є.Бож, більшовики не мали підтримки, як ЦР на Правобережній і в більшості районів Лівобережжя. Але, у той же час є беззаперечним, що прихильників комунізму в Україні вистачало. Як підкреслює сучасний український дослідник Г.Єфименко: «...не можу стверджувати що комунізм в Україні був винятково російським явищем. Вірусом комунізму, який виріс і поширився на початку XX ст... виявилось зараженим і українське суспільство».¹

Однією з крайнощів, до яких вдалися «нові історики» була спроба проігнорувати достатньо потужний арсенал дослідницьких наративів побудований не тільки за ідеологічними схемами, а на основі значного масиву історичних джерел. Про ці та інші загрози достатньо однозначно висловлювався відомий український історик М.Брайчевський, якого сучасники по праву вважали «совістю української історії». У загальних методологічних дискурсах 90-х народжувалась нова концепція історії України. Брайчевський якраз звертав увагу на те, що ця проблема не вирішиться блискавично, адже від сумлінних істориків вона буде вимагати тривалого часу й чимало зусиль. Науковець зазначає: «Українська історична наука – якщо вона хоче бути наукою – повинна виробити нову концепцію (передусім методологічну і філософську) Вжитий нами термін «нову» зовсім не означає, що маємо огульно заперечити набутки минулих часів від Нестора Літописця до радянського академіка Скаби. Аж ніяк. Наша історіографія представлена такими іменами, як Михайло Максимович, Микола Костомаров, Володимир Антонович, Михайло Грушевський, Дмитро Багалій, Іван Крип'якевич та ін., має неабиякі досягнення, щоб могли зробити честь будь якій національній школі. В їхніх

¹Рафальський О.О. Національні меншини України у XX столітті. Історіографічний нарис. К., 2000. – с. 82

працях знаходимо чимало такого, що зберігає свою актуальність і в наш час»². Відзначаючи позитивні зрушення у новітній українській історіографії, М.Брайчевський безкомпромісно негативно ставився до відходу частини істориків від наукового фарватеру суспільних досліджень у пошуках ситуативних успіхів чи інших дивидентів. Науковець справедливо зазначає: «наука – не Сорочинський ярмарок, де можна торгуватися, а поступки ведуть до замовчування принципових важливих моментів, відтак – до нових білих плям».³ Відомий вчений завжди критично ставився до тих, хто «влотивши» черговий політичний момент відрікається від власних історичних напрацювань та світобачень і в битвах за історію у черговий раз спотворює такі образи, до яких був прихильний раніше. «Судити покійника, – підкреслює М.Брайчевський – і легше і важче, аніж живого. З одного боку, підсудний не може захистити себе від наклепу, інсинуацій, злостивої брехні та брутальної фальсифікації. З іншого боку все те, що відбувалося в житті реально, не може бути змінено, ані перекручено, ані забуто»⁴. Однозначно суголосною з поглядами українського історика є думка німецького історика Йорна Рюзена: «Не потрібно відкидати незаперечних надбань: раціональних методів історичних досліджень, які історичні знання перетворюють на гносеологічні здобутки»⁵.

Якщо історичні огляди об'єктивні, а висновки незаангажовані, то історія як наука створює універсальні можливості для суспільного прогнозування. Так вона перетворюється на науку про майбутнє, хоча такими поняттями як «що було би, якби» вона не оперує. Відомий науковець і громадський діяч К.Бондаренко підкреслює: «Історики розуміють, що час неможливо повернути назад і неможливо виправити помилки, які колись кимось були допущені. Історики можуть говорити про втрачені можливості, можуть апелювати до фактора особистості чи «фактору випадку». А між тим вони дають зрозуміти: ось вам доконаний факт, ось вам така схема розвитку подій, в кращому випадку – ось вона в той чи інший проміжок часу так діяла»⁶. В історії не існує прямих аналогій. Але діалектичний розвиток світу довів наявність історичних, суспільно-політичних чи соціально-економічних закономірностей, а власне,

¹Україна Радянська. Ілюзії та катастрофи «Комуністичного раю» 1917-1938 роки / Єфименко Г. – Х., 2017 – с.51

²Брайчевський М. Конспект історії України. К., 1993. – с.8

³Брайчевський М. Конспект історії України. К., 1993. – с.9

⁴Іванцов І.О. Стародавній Київ. 2003. – с.7

⁵Полянський О. Історія України: проблеми методології та методики. Тернопіль. 2012., – с.63

⁶Цитата за книгою Шуркало Д. Українська «якбитологія». Нариси альтернативної історії. Львів. - с.5

можливості для повторюваності подій на інших історичних циклах. Діалектика А.Тойнбі, яка заснована на розумінні формули «Виклик» – «Відповідь» дає розуміння - чому одні цивілізації успішно подолали наявні виклики і не тільки збереглися, а зробили вагомий крок до нової якості. Інші – які не зуміли подолати сукупності «викликів» розтанули в історичному просторі. Тільки ХХ століття дало чимало яскравих прикладів. Під натиском невіршених «викликів» Першої світової війни припинили своє існування – розпалися найбільші імперії Світу – Німецька, Австро-Угорська, Османська, Російська. Держава СРСР, що виникла на руїнах самодержавної імперії припинила своє існування не зумівши дати відповідь на виклик – створити конкурентну модель економіки і розв'язати національне питання, надати суспільству не декларовану вождями свободу, а справжні демократичні права.

«Холодна війна» смертельно вдарила світову соціалістичну систему та СРСР. Післявоєнний світ періодично здригається від економічних криз. Порушення людством природних балансів наближує Світ до економічної катастрофи. Бідність, жебрацтво, релігійний чи етнічний екстремізм, а з іншої сторони тотальне привласнення національного і світового продукту зовсім не чисельною групою олігархів веде до поширення світового тероризму як загрозу людству в цілому. У цьому контексті звертає на себе увагу міркування польського науковця Е.Доманської про те, що перед історією сьогодні стоять важливі виклики та завдання – вказати можливості творення та посилене почуття «спільної людності», видової солідарності, демонстрація того, на чому вона полягала та як змінювалася, а також підтримка переконання, що варто бути людиною. Історія повинна створювати таке знання про минуле – пише авторка, – якою була цінність виживання в критичних ситуаціях та сприяння певній етичній поведінці»¹.

Суспільне прогнозування доволі складна і невдячна справа. Адже історик навряд чи зможе 100% визначити всі історичні перспективи. Хоча згаданий нами А.Тойнбі не раз підкреслював, що більшість науковців мріють як скоріше перегорнути сторінки минулого чи сучасного і зазирнути за лаштунки майбутнього. Сучасний український історик Д.Журавльов не без підстав зазначає, що історія розвивається по спіралі, проходячи через ті самі процеси, що відбувалися сотні років тому. Власне, тому наше пізнання історії дозволяє дізнатись про ключові події давнього минулого, які не тільки сприяли формуванню української нації і державності, а суттєво вплинули на їх подальший розвиток. Тому історик може спробувати завбачити, що станеться у

¹Доманська Є. Історія та сучасна гуманітаристика. К., 2012. – с.7

майбутньому. Для історичного прогнозування потрібні як мінімум дві складові: всебічний незаангажований аналіз історичних фактів та застосування методу критичного мислення. На перешкоді наших прагнень завжди будуть перебувати дві не менш значущі проблеми-опоненти. Ревізіоністська історія та історія міфів. Перша взагалі не обтяжує себе доказовою базою і перекручує історичні події через сумнівні історичні інтерпретації, а друга наповнює історію нереальними фактами чи міфологемами, які здебільшого носять рецепт власного виготовлення. У першого і другого є багато спільного – як правило спільні замовники, а друге – конвеєр «виробництва» історичних підрбок. Наявність двох центробіжних тенденцій: ліберально-критичного та ревізіоністсько-міфологічного перебувають у центрі сучасних історико-філософських чи історико-політологічних дискурсів.

Вже згадана нами дослідниця Е.Доманська підкреслює наявність ще однієї тенденції, яка сьогодні за визначенням відійшла у другорядну позицію, але час від часу активно нагадує про себе. Це зіткнення правих політичних поглядів з яскраво лівацькими орієнтаціями та ідеологією. Не зважаючи на зрозумілі антиподи дві течії складають певну спільність своїх теорій – визнаючи пріоритетом боротьбу, революції, повстання та авторитаризм¹. У реконструкції української історії це як правило залишало за собою тільки Дикий степ та Руїну. Спираючись на наукову спадщину Криштофа Пом'яна польська дослідниця зазначає «Історія... є невіддільною від конфліктів, що роздирають суспільства, в яких живуть історики. Історики також неминуче занурені у конфлікти між історією та проти історією, які віддзеркалюють зіткнення двох ідеологій, що несуть у собі різні візії колективного життя, що не додаються до узгодження».²

На пострадянському просторі зазначена тенденція є достатньо актуальною. Адже автори в зарубіжних країнах використовують різноманітні факти у власних баченнях: від тотального знищення радянського минулого до нової історичної реабілітації багатьох діячів Комуністичної партії і радянської держави³. У цьому контексті доволі цікавою і несподіваною виглядає думка українського історика С. Кульчицького, одного з найбільших опонентів компартійної радянської моделі. У власних рефлексіях до наближення 100-річного ювілею більшовицької революції історик зазначає: «Об'єктивної оцінки Російської Революції досі не існує. Концепт «Велика Жовтнева Соціалістична

¹Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика. К., 2012. – с.99-100

²Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика. К., 2012. – с.98

³Фоманчук А. Мифы Советской Эпохи. Симферополь., 2000. – с.7

революція», після заборони КПРС не загинув, а був пристосований до нової політичної реальності шляхом заміни оціночних знаків на протилежні». Уникаючи полеміки з автором по іншим подразливим питанням зазначимо згоду з його центральною тезою: «...головним в революції виявилось протистояння між багатими і бідними, привілейованими і знедоленими».¹ Сучасні гуманітарні розвідки мало уваги приділяють історичним порівнянням, які відіграють вагомий роль у нашому прагненні знайти об'єктивну істину. У пошуках істини порівняння виконують роль інтерактивного методологічного інструментарію. Презентабельність та актуальність постійно відрізняє авторські студії професора Католицького Університету Я.Грицака. Українсько-польський діалог став у цьому контексті не виключенням. В авторських студіях розглядаються спільне і особливе в історії двох народів, які кілька століть виборювали свободу і державність. Але виходячи із ментальності та історичних особливостей шляхи цих народів різнились між собою.²

Кінець XVIII та XIX ст.. були доленосними і знаковими для двох етносів. Але шляхи в досягнанні мети були різними. Поляки відстоювали свою свободу в повстаннях 1794, 1830-1831, 1863-1864 рр. Українці пройшли три етапи національного відродження (етнографічний, культурницький, політичний) в умовах перманентної боротьби з царатом. В першій чверті XX ст.. за допомогою цивілізованості Європи Польща одержала бажану незалежність. Вирішальним етапом цієї боротьби стало «Диво на Віслі» - консолідація і захист своєї Вітчизни від більшовицьких армій більшістю консолідованого польського суспільства. На відміну від відродження другої Речі Посполитої Велика українська національна революція почавшись сйфорійно в березні 1917 – була удушена безкінечними колами фронтів, якими як зашморгом «червоні», та «білі» та інші учасники громадянської війни охопили Українську Народну Республіку. Військова поразка УНР зовсім не була поразкою політичною. Адже більшовикам прийшлося відмовлятися від попередніх планів – де-юре створення Російської імперії тільки під новим брендом – єдиної Російської Федерації. Важливо підкреслити, що УСРР постала на карті всупереч, а не за планами більшовицького керівництва. Після 1945 р. на польських теренах почала будуватись нерадянська модель соціалізму - з великою роллю церкви в житті поляків, значною долею недержавної власності в усіх сферах народного господарства, майже вільною можливістю залучитись до європейських культурних надбань за допомогою закордонних ЗМІ. На кінець 70-х років, як

¹Кульчицький С. Російська революція 1917 року: новий погляд. К., 2008. – с.6-7

²Грицак Я. Українсько-польського конфлікту немає. Ел. ресурс: <https://zbruc.eu/node/72947>

зазначає Я.Грицак з 35 млн. поляків, як мінімум 10 млн. входили до антиурядової організації «Солідарність». Якщо не рахувати дітей і підлітків, це половина населення країни. Розпад соціалістичного табору Польща пережила доволі мирно – влада в умовах чесних демократичних виборів, чи «оксамитової революції» перейшла до патріотичних та національно-ліберальних кіл, які спирались на «Солідарність». Саме цей фактор виявився вирішальним у формування громадянського суспільства, успіху ринкових реформ і загальної польської модернізації. На кінець 80-х років, коли СРСР вступив в завершальну фазу своєї кризи, групи дисидентів, які героїчно протистояли системі, були достатньо не чисельними і слабкими. Тоталітарна влада нещадно розправлялась з інакомислячими, застосовуючи до них тортури психіатрії чи катівні постсталінських таборів. 1991 року радянська партійна і комсомольська еліта, прикривши своїх найбільш одіозних представників, з небаченою легкістю змінила партійні кольори і в новій якості з'явилась на політичному і економічному Олімпі Нової України. Для молоді незалежної держави така суспільна конвертація виявилась достатньо важким тягарем. Наведемо ряд статистичних викладок. Зокрема, за даними Світового Банку на 1998 р. в Україні за межею бідності перебувало 33% населення. В той же час річні доходи українських мільйонерів становили понад 150 млрд. грн. на рік, що було набагато більше, ніж доходи Державного Бюджету України.¹

Індекс купівельної спроможності населення України становив 17% від прийнятого за норму в середньому в країнах Європи.² За даними МВС України на момент 1998 р. на обліку головного міліцейського відомства знаходилося близько 2,5 млн. злочинів.³ В наступні роки соціально-економічний та політичний показники для України покращувались, але справжніх, глибинних реформ, як в сусідній Польщі, не проводилось. Помаранчева революція 2004 р. започаткувала нову суспільно-політичну та духовну реальність. Між двома революціями в Україні (2004-2013 рр.) зросло і загартувалось громадянське суспільство, відбулась Українська політична нація. Це були вагомні підстави для майбутнього успішного розвитку країни. 2017 року Україна відзначає ще один важливий ювілей – 100-річчя Української Національної революції. Час надій і сподівань. На порозі Нової України один із її визначних лідерів

¹Конституція України. Офіційний текст. Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина. К., 1999. – с.109

²Конституція України. Офіційний текст. Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина. К., 1999. – с.108

³Конституція України. Офіційний текст. Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина. К., 1999. – с.82-83

В.К.Винниченко писав: «Українська держава, українська державність на Україні є. Її створив народ, вся українська нація в процесі великого перевороту. Життя в «тюрмі народів» - Росії. Без цієї творчості ніякі бо, міністри не могли б одного камінчика в будівлі української державності покласти. А так само через це і зруйнувати цю будівлю не так легко».¹

В сучасних вітчизняних наукових студіях доволі багато полеміки: який же справжній український наратив: народницька чи державницька історичні школи. Роздум В.Винниченка, наведений нами вище, взагалі знімає будь які дискурси з цього приводу. І взагалі наші тлумачення поняття дефініції «держави» на вірець стали зовсім іншими ніж ті, які десятиліттями насаджувались пропагандистами тоталітаризму в нашу свідомість: «Держава – апарат насильства експлуататорів над експлуатованим» (за В.Леніним). За В.Смолієвим та В.Степанковим держава це «політичне утворення, яке спираючись на органи влади й закони, обов'язкові для всього населення, регулює життя суспільства, зберігає його цілісність, забезпечує розвиток, захищає від зовнішніх ворогів».² Сторіччя Української Національної революції 1917-1921 рр. ще раз дає впевненість у вірності вибору українського шляху, який С.Петлюра вбачав не тільки боротьбою за національні права, а загального повстання проти капіталістичного ладу.³ Українська Національна Революція залишила для роздумів слова її політичних лідерів В.Винниченка, які в наш час виявились доволі актуальними: «Тільки хотіли жити державним життям, як починається стара історія: Москва всіми силами вп'ялась і не хоче відпускати...».⁴ Та М.С.Грушевського: «Коли в чийось руках ся історія може виродитись в знаряддя людожерного шовінізму, національної виключності й ура-патріотизму, то в руках наших педагогів і нашої організації освіти воно повинно послужити перемозі й закріпленню ідей і настроїв гуманності, демократизму і соціалізму».⁵

Ідеї українського соціалізму не мають нічого спільного з більшовицьким тлумаченням В.Леніна – Й.Сталіна. Адже за М.Драгомановим вони були звернені на побудову суспільства соціальної справедливості і досягнення національного визволення.

Звісно історія як наука ґрунтується на фактах. Факти – є домінантою в історичних розвідках. Але історичне пізнання ґрунтується і на інших факторах

¹Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. К., 1991. – с.10

²Смолій В., Степанков В. История Украины. 7 кл. К., 2007. – с.14

³Петлюра С.В. Народе український: вибрані статті, листи, документи. Х., 1992. – с.21

⁴Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. К., 1991. – с.122

⁵Грушевський М.С. Повороту не буде! Соціально-політичні праці 1917-1918. Х., 2015. – с.435

через дискурси – до пізнання істини у вигляді історичних інтерпретацій, якщо є питання до джерельної бази. Означимо три важливі та актуальні проблеми. По-перше, історики народжуючи історичні концепції в методологічних пошуках, часто зустрічаються з безліччю різноманітних і суперечливих один одному фактів. По-друге, дискурси науковців постійно точаться довкола контро версій, щодо установлення фактів та їхньої інтерпретації. По-третє – використовуючи метод чи методи критичного мислення історик має запропонувати своє власне бачення історичної проблеми. Дослідник історії безумовно є продуктом свого часу і його студіювання мають бути актуальними і відповідати потребам і викликам часу. Критичне мислення в історії є відповідною методологією змін в свідомості суспільствознавців, поясненням і розумінням механізму найважливіших політичних соціально-економічних та інших трансформацій. Відома польська дослідниця Ева Доманська зазначила три найважливіші правила історії як суспільної науки: вимоги об'єктивності, принципи причинності, прагнення істини.¹ На наш суб'єктивний погляд саме ця наукова триада є вирішальною в прагненнях відповісти на контрверсії історії. Так спроба пояснити характер історичної драми середини ХХ століття з точки зору її зовнішніх маркувань – «Друга Світова війна», «Радянсько-німецька війна», «Велика вітчизняна війна» суттєво виносять за дужки сутність проблеми – що дала світу перемога антигітлерівської коаліції та волелюбних народів над нацизмом? Яку долю готували нацисти Україні, народам України? Добре відомо, що з 50 млн. безповоротних жертв Другої Світової війни втрати України найбільші – в межах 12 млн. людей. Тому навряд чи комусь вдасться винести за дужки модерної історії України червоні пам'ятні, трагічні і переможні сторінки 1939-1945 рр. Так як і «зафарбувати» очевидне: хто боровся з Гітлером та його союзниками в лавах антигітлерівської коаліції, а хто був в альянсі з нацистами і разом з Фюрером планував будувати «Нову Європу».

Розуміння механізмів II Світової війни знаходиться зовсім в іншій площині ніж далекі від науки штамп: «Гітлер і Сталін розв'язали Другу Світову війну». Хоча для кожного свідомого історика зрозуміла і беззаперечна злочинність дій двох диктаторів: Сталіна і Гітлера. Без сумніву мають рацію ті дослідники, які розглядають найбільшу світову драму ХХ століття породженням цілої низки глобальних протиріч: військових, міжнародних, політичних, соціально-економічних та ін. Доволі зрозумілою та історично обґрунтованою виглядає теза – «Друга Світова війна і Гітлер народилися у

¹Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика. К., 2012. – с.94-95

Версалі». Не викликає сумніву, що пакт Молотова-Ріббентропа був грубим порушенням міжнародного права, а секретних протокол до нього – ситуативною злочинною змовою з агресором. До речі ці та інші хибні дії сталінської дипломатії (мається на увазі перш за все «Договір про дружбу і кордони» з нацистською Німеччиною 28 вересня 1939 р.) були підлим пострілом в спину всьому антифашистському, соціалістичному та робітничому рухові в світі. В ім'я історичної справедливості потрібно підкреслити, що в умовах перебудови і гласності за ініціативою М.Горбачова Другий з'їзд народних депутатів СРСР 1989 р. прийняв спеціальну постанову «Про політичну та правову оцінку радянсько-німецького договору про ненапад від 1939 р.» в якому засуджувався факт підписання секретного протоколу та інших таємних домовленостей з нацистською Німеччиною.¹

Неспроможність зупинити А.Гітлера та Другу Світову війну виявила глибоку кризу в системі міжнародних відносин неспроможність країн-лідерів ЛІГІ Націй відійти від політики «умиротворення» агресора до колективних дій країн світу проти зухвалих дій нацистів в Європі (захоплення Рейнської демілітаризованої зони, потужне відродження всупереч рішень Версалью власних збройних сил, зрештою «аншлюс» Австрії) «Мюнхенська змова» з Гітлером та Мусоліні провідних західних політиків остаточно зруйнували Версальсько-Вашингтонську систему і відкрила шлях другій світовій війні в Європі.² Не має жодного сенсу в кількох рядках повертатись до планів світового панування, які народжувались в ставках нацистської Німеччини і головах гітлерівських генералів. Адже ця людиноненависницька філософія добре відома. Кривавими маркерами в Центральній Європі став концтабір Освенцим (Польща), а в Східній - Бабин Яр (Україна). Цей мортиролог буде неповним для України, якщо не зазначити ще 250 українських селищ, спалених нацистами та їх підручними разом з людьми. Тому беззаперечним виглядають слова відомого українського філософа М.Поповича: «То не була «радянсько-німецька» чи «російсько-німецька» війна, до якої могли залишатися байдужими люди на Землі, – то була справді Вітчизняна війна для всіх народів з різними вітчизнами, які опирались прагненню нацистів перетворити їх на гній для «вищої раси». То була війна за визволення від кошмару, який раптом став реальністю на величних просторах цивілізованого світу».³

¹Збірник документів і матеріалів з історії України. Донецьк., 1995. – с.80

²Черчилль У. Вторая Мировая война. Ростов-на-Дону, 1997. – с.58

³Попович М. Червоне століття. К., 2005. – с.497

Пафосний характер історії є важливим взагалі для ролі і місця найдавнішої науки Кліо. Від статусу белетристичних чи переказних візій його відрізняє намагання акцентувати історичні події не «взагалі» на всіх фактах, а визначати відповідні «славетні епохи» та моральні суспільні авторитети, які через століття мають свій важливий вплив на суспільну свідомість як позитивний приклад. В такому баченні, наприклад Київська Русь, або ж Україна, в період раннього середньовіччя, розглядаються як невід'ємна частина Європи та її наймогутніша держава. Цікаво, але цей факт беззаперечно визнають іноземні дослідники.¹ В свій час М.Грушевський достатньо обережно ставився до «прив'язки» виникнення України від дописів «Київського літопису» 1187 р. Великий науковець якраз звертав увагу на те, що витоки Українства та української державності треба шукати в хронологічних межах антського царства, держави волинян, дулібів, білих хорватів. Що в часових рамках, які як мінімум на III століття передують утворенню такої держави як Київська Русь від Олегового походу на Київ 882 року. М.Грушевський саме з'єднав історичний процес з високими моральними чеснотами, які визначають суспільні цінності і довів, що історія «є ...неусталеного переоцінкою історичних прецедентів, історичних справ, типів індивідуальностей із позицій сучасного моменту, його завдань і поглядів, його соціальних і моральних вимог, і таким ж за переоцінюванням, перемірюванням сучасних подій – включно до своєї власної індивідуальної діяльності, мірою і вагою історичних прикладів, взірців і прецедентів минулого».² У вимірах Всесвітньої історії важко собі уявити пізні середньовіччя і новий час без запорозького козацтва і гетьманщини. Ці легендарні сторінки є невід'ємною частиною української та світової історії. Козацькі характерники – приклад непоказного патріотизму, любові до рідної землі і вірності батьківській вірі. У свій час дослідник Козаччини Т.Каляндрук звернув увагу на маловідомий лист-повчання карпатського боярина Грозова своєму синові, якого він відсилає на війну з турками: «Нехай Бог благословить твої вчинки, а я щирою молитвою і побажанням добрим буду тобі на допомогу. Иди же за нашу вольність і свободу або загинь, або з нею славний і твоїм предкам рівний повертайся.» Цікаво, що цей молодий лицар у боях з турками виявив таку мужність і відвагу в боях, за що був винагороджений золотою медаллю за героїство угорським королем.¹ Навіть упереджений погляд на лист карпатського можновладця не може

¹І. Вілфрід. Національна історія як приклад зображення доби Київської Русі в українських підручниках з історії / Українська історична дидактика. К., 2000. – с.102
²Грушевський М.С. На порозі Нової України. К., 1992. – с.123

заперечити його суголосність від знаного давно спартанського гасла: «Зі щитом чи на щиті», який сучасники завжди розуміли як непересічний пафос, що мав заклади, почуття відповідальності і жертвності в ім'я Батьківщини. Успіх у формуванні і виховання сучасного громадянина України достатньо серйозно буде залежати від ракурсу української історії: чи вона націлена в майбутнє чи зводить рахунки з минулим.

XX століття значно розширило пантеон української слави іменами героїв Крут, учасниками двох зимових походів – вояків УНР, нескорених бійців Української Галицької Армії, воїнів і бійців овіяних славою 4-х Українських фронтів, учасників антифашистського Руху Опору (радянських партизан та УПА) та ін., незалежно від того під якими прапорами вони воювали. Така парадигма XXI ст. тільки розширює пантеон української слави і поповнює і Велику українську історію новими моральними авторитетами. На наш погляд немає ніякого історичного сенсу відмовлятися від здобутків попередніх поколінь українців, чиї імена уславлювали не тільки нашу Землю, а зробили свій вагомий внесок у скарбницю світової цивілізації. Моральними авторитетами можуть бути ті історичні і сучасні образи, що своїм життям і справою визнані як взірці всім українським суспільством, а не поділені, на зразок, на «свій» – «чужий», «герой» – «ворог» в межах регіональної пам'яті. З перших днів української незалежності йшов потужний пошук суспільствознавців нової, славетної історії України. Адже на трагедіях чи історичних драмах достатньо складно виховувати покоління переможців. Так вважав історик і філософ Дмитро Донцов. Не можна обійти стороною той факт, що в сучасних студіях доволі часто історичний шлях Русі-України від XIV до кінця XX ст. трактується як історія колонії. З цього приводу справедливо зауважує науковець М.Мудрий «Емоційне наголошення й повторення «Колоніальних» характеристик створює простір для висновку, що Україна зазнала непоправних втрат і що шансів на їх подолання у видимому майбутньому мало. Це своєю чергою закладає у ментальність сучасної молоді людини невіру в можливість побудови в Україні успішного, рівноцінного західному, суспільства, а отже – відпроваджує до цивілізаційної й соціальної маргіналізації українства в цілому».² З думкою М.Мудрого однозначно солідарна і відомий історик Н.Яковенко. Звертаючи увагу на те, що частина науковців замість пошуків відповідей на складні питання історії минулого власного народу, показують образ України як нації-жертви «нещасливої

¹Каляндрук Т. Загадки козацьких характерників. К., 2007. – с.9-10

²Шкільна історія очима істориків-науковців/ упор. Н.Яковенко. К., 2008. – с.29

історії», в яких завжди і в усьому винуваті чужинці, насправді, чисельні етноси – автохтони, які живуть в Україні чи мають з Україною спільні кордони. Тут існує не тільки загроза існування чи «консервація» певних фобій. Науковець стверджує, що такі версії історії стоять на перешкоді адаптації молодого людства до сучасного глобалізованого світу та європейських цінностей.¹ Пам'ятного 1991 року, продовжуючи традиції українського історіописання, відома дослідниця Р.Іванченко зазначила той факт, що історія була немилосердною до Українського народу, як ніякого іншого народу Європи. Упродовж століть його нищили фізично і духовно – навалами, голодоморами, денаціоналізаціями і деморалізацією, нарешті, атомною чорнобильською смертю. «А він – усе витримав, звівся з колін. Випрямився і зробив перший крок. Значить житиме», – підкреслює відома письменниця. Свій заклик вона справедливо адресує всім сучасним і майбутнім поколінням України, які мають пройти велику і многотрудну дорогу, на якій всіх чекає нелегка творча праця. «Ми народ, мусимо її осягти. Іншого нам не дано, якщо хочемо стати людьми серед людей. Такий присуд історії».²

¹Шкільна історія очима істориків-науковців/ упор. Н.Яковенко. К., 2008. – с.123-125
²Іванченко Р. Україна від Кия до Кравчука. К., 1992. – с.47

Розділ III
АКАДЕМІЧНА Й УНІВЕРСИТЕТСЬКА ІСТОРИЧНА НАУКА:
ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

Н.Д. Городня,
А.Ю. Корнієнко

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ СОЦІОЛОГІЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ
ДЛЯ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ІСТОРИЇ: ПОДІЇ В УКРАЇНІ 2013-2017 РР.
ОЧИМА КИЇВСЬКИХ СТУДЕНТІВ

З кінця 2013 – початку 2014 рр. Україна проходить через критично важливий етап своєї історії. Євромайдан збурих усю країну, а втеча президента В. Януковича стала приводом для інтервенції Росії, наслідком якої стали численні людські жертви, гуманітарна катастрофа, втрата Україною частини територій та тривалі військові дії на Донбасі. Події кінця 2013 – початку 2014 рр. оцінюються з різних точок зору як в Україні, так і за кордоном. Якщо більшість українців події цього періоду вважають Револуцією гідності, московська пропаганда змальовує їх як державний переворот, здійснений націоналістами – екстремістами і нацистами.

Події на Майдані і після нього досліджуватимуться вченими упродовж десятиліть. Цінними джерелами для них будуть свідчення учасників і сучасників тих подій, особливо істориків. Проте для істориків у зв'язку з цим виникають деякі проблеми. По-перше, вивчення масштабних подій, якими є революції і війни, більш ефективно через певний проміжок часу, коли з'являються нові документи, розкриваються додаткові факти, а гострі почуття заспокоюються. По-друге, будь-який історик хоч і прагне до неупередженого висвітлення подій, не може уникнути суб'єктивності, оскільки його особисті політичні погляди і громадянська позиція неминуче впливають на хід дослідження та висновки. По-третє, кожна людина є частиною певної соціальної групи (або груп) та з огляду на свої переконання чи уявлення сприймає одні й ті самі події інакше, ніж представники інших соціальних груп.

На нашу думку, використання методів соціологічного дослідження дає можливість уникнути деяких з цих проблем у вивченні сучасної історії України. Незважаючи на те, що в історії та соціології свої сфери дослідження, вони, як як